



WagnerVrienden VZW

Elisabethlaan 278

8400 OOSTENDE

info@wagnervrienden.be

www.wagnervrienden.be

www.facebook.com/
wagnervrienden

Ondernemingsnummer:
0846.548.989

Rekeningnummer:
BE28 3631 0687 2620
BIC BBRUBEBB

In dit nummer:

Komende activiteiten p.3

De WagnerVrienden raden aan... p.6

De WagnerVrienden diepen het uit... p.8

De WagnerVrienden waren er ook... p.19

Colofon p.32

WagnerNieuws

Nummer 6

September—oktober 2013

Voorwoord door de voorzitter

Beste WagnerVrienden

De zomer is bijna voorbij. Sommigen bezochten festivals, anderen verkozen een rustige vakantie zonder muziek. In dit WagnerNieuws word je uitvoerig ingelicht over enkele belangrijke producties in Bayreuth, ook over *Die Meistersinger von Nürnberg* in Amsterdam.

Maar het Wagnerjaar 2013 is nog niet ten einde. Wij

vermelden een tweetal belangrijke activiteiten waar de WagnerVrienden nauw bij betrokken zijn. Voor eerst is er het concert van Werner Van Mechelen, in de Vlaamse Opera Gent, ingericht door onze vereniging. Wij hopen op een grote opkomst.

Verder is er *Tristan* in de Vlaamse Opera, een productie waar wij naar uitkijken. Naar aanleiding van deze opera richten de Wag-

nerVrienden een echte TristanDag in, zoals we dat ook gedaan hebben voor *Parsifal*.

Over beide activiteiten vind je in dit uitgebreide nummer van het WagnerNieuws concrete informatie. Naar aanleiding van *Tristan* kun je ook wat uitdieping vinden in het artikel *Tristan en de literatuur*.

—Bernard Huyvaert

Volgende activiteiten:

- ◆ 07/09: Recital Werner Van Mechelen
- ◆ 19/10: Tristandag
- ◆ 16/11: AV + Concert
- ◆ 24/11: Uitstap naar de Nederlandse Opera (*Götterdämmerung*)



© Volker Wunderlich; www.atelierwunderlich.de

Hernieuwing lidmaatschap

Zoals u wellicht weet, is uw lidmaatschap geldig tot en met 31 december 2013. Het bestuur hoopt alvast dat dit eerste werkjaar u heeft kunnen overtuigen van de noodzaak van onze nieuwe vereniging in Vlaanderen en dat u samen met ons mooie en leerrijke momenten hebt mogen beleven. Graag nodigen we u nu al uit om uw lidmaatschap te hernieuwen tot eind 2014. Het is immers dankzij uw bijdrage dat we de vzw kunnen laten functioneren en verder ontwikkelen. Nieuwe leden worden nu ook meteen lid tot eind 2014. De lidkaarten bezorgen we u aan het begin van het nieuwe jaar. Het bestuur dankt u alvast voor uw trouw!

> Welke zijn de voordelen van het lidmaatschap?:

- Deelname aan een voordelig tarief aan onze concerten en lezingen. Voor leden zijn sommige activiteiten zelfs gratis.
- Deelname aan uitstappen naar buitenlandse operahuizen.
- Soms kunt u aan zeer gunstige voorwaarden deelnemen aan activiteiten georganiseerd door een van onze talrijke partners.
- U komt in nauw contact met vooraanstaande uitvoerders (onder andere onze ambassadeurs).
- U ontvangt het WagnerNieuws per post of per e-mail.
- U blijft op de hoogte van al wat leeft rond Wagner in binnen- en buitenland.
- U wordt deel van een enthousiaste groep Wagnerliefhebbers.
- U ondersteunt de uitbouw van een nieuwe vereniging die de passie voor Wagners kunst verder wil verspreiden in Vlaanderen.

> Hoeveel bedraagt het lidgeld?:

- Individueel lidmaatschap: € 40
- Duo-lidmaatschap: € 50
- Jongeren (<31): € 20

> Hoe wordt het lidmaatschap hernieuwd?:

U stort het lidgeld op onze rekening:

- IBAN: BE28 3631 0687 2620
- BIC: BBRUBEBB

Komende activiteiten

De vzw WagnerVrienden organiseert op regelmatige basis speciale activiteiten voor zijn leden: lezingen, concerten, ontmoetingen, uitstappen, ... In deze rubriek vindt u het complete overzicht met alle nodige praktische informatie.

Recital Werner Van Mechelen | Zaterdag 7 september | Vlaamse Opera Gent

In het najaar neemt de bekende Belgische bas-bariton en ambassadeur van de WagnerVrienden Werner Van Mechelen een nieuwe CD op samen met pianist Lucas Blondeel. Op deze CD zullen Duitse liederen staan van Mahler, Strauss en Schubert. Geheel exclusief voor de WagnerVrienden en nog voor hij de studio induikt, geeft hij hiervan al een uitvoering op zaterdag 7 september in de Lullyzaal van de Vlaamse Opera. Daarenboven voegt hij nog speciaal voor dit recital liederen van Wagner toe aan het programma.

Praktische info:

- Zaterdag 7 september, 20u
- Vlaamse Opera Gent: Schouwburgstraat 3, 9000 GENT
- Prijzen: € 25 (normaal) | € 20 (leden WagnerVrienden)
- Reservaties: www.vlaamseopera.be | 070 22 02 02
- Meer info: www.wagnervrienden.be | info@wagnervrienden.be

Dit recital wordt georganiseerd door de WagnerVrienden met de vriendelijke medewerking van Stad Gent.



Werner Van Mechelen | © Lieven Dirckx

Uniek recital van
de bekende
Belgische bas-
bariton!



TristanDag | Zaterdag 19 oktober | Gent ('t Vosken)

Binnenkort gaat een nieuwe *Tristan und Isolde* in première in de Vlaamse Opera (zie ook pag. 8). Er wordt met ongeduld gewacht op deze nieuwe productie want de regie is in handen van Stef Lernous van Abattoir Fermé. Met *Tristan und Isolde* maakt hij zijn operadebuut. Na het succes van onze ParsifalDag in april, organiseren we in het kader van deze productie een TristanDag op zaterdag 19 oktober. Het recept zal gelijkaardig zijn: onder de deskundige leiding van Erna Metdepenninghen is er een gesprek met een zanger en een lid van het productieteam. Franco Farina, één van de twee tenoren die Tristan zullen zingen, heeft reeds toegezegd. Na het gesprek kunt u vragen stellen en nog nakaarten aan tafel met de andere WagnerVrienden.



Franco Farina

Programma:

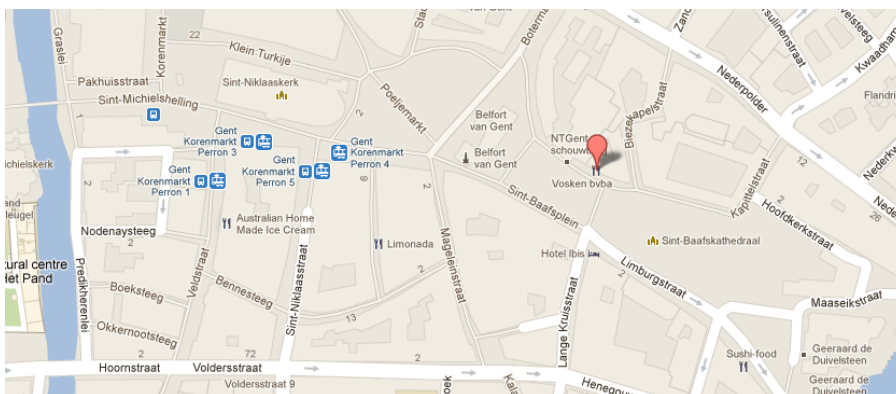
- 09u45 – 10u00 Onthaal
- 10u00 – 12u00 Gesprek met een zanger en een lid van het productieteam
- 12u00 – 14u00 Middagmaal



Praktische info:

- > **Wanneer:** Zaterdag 19 oktober
- > **Waar:** 't Vosken (naast het NT Gent): Sint-Baafsplein 19
9000 Gent

't Vosken is centraal gelegen en is goed bereikbaar met de wagen en het openbaar vervoer. Vanuit het station Gent Sint-Pieters neemt u tram 1 tot aan de Korenmarkt. Enkele parkings bevinden zich op loopafstand: Center Parking, Kouter en Reep.



- > **Prijs:** Gesprek: gratis (leden); € 5 (niet-leden)
De maaltijd kost €15 (vlees of vis) excl. dranken.
- > **Inschrijvingen:** Gelieve uw deelname aan de maaltijd en uw keuze te melden voor 15 oktober via een e-mail aan info@wagnervrienden.be.

Algemene Vergadering | Zaterdag 16 november

Het einde van het eerste (verlengde) werkjaar nadert reeds, dit betekent dat er binnenkort een Algemene Vergadering moet georganiseerd worden waarop de rekeningen en het gevoerde beleid besproken worden. Ook moet er opnieuw een bestuur aangesteld worden. Zoals vastgelegd in de goedgekeurde statuten, gaat de AV door in de loop van de maand november.

Voor dit werkjaar is de AV vastgelegd op zaterdag 16 november en deze zal doorgaan te Gent. Als lid van de vzw bent u natuurlijk van harte uitgenodigd op deze vergadering om samen verder te bouwen aan onze nieuwe vereniging. Het concrete programma zullen we u spoedig bezorgen, maar het is de bedoeling u naast het serieuze gedeelte, ook een broodjesmaaltijd en concert voor te stellen. Hou deze datum dus nu reeds vrij in uw agenda!

Praktische info:

- > **Datum:** Zaterdag 16 november, vanaf 17u
- > **Locatie:** Nog te bepalen
- > **Prijs:** Concert & broodjesmaaltijd: € 15 | AV: gratis voor leden
- > **Inschrijvingen:** Contacteer info@wagnervrienden.be

Götterdämmerung in Amsterdam | Zondag 24 november

Na twee bijzonder succesvolle uitstappen naar Amsterdam, trekken de WagnerVrienden volgend seizoen opnieuw naar de Nederlandse Opera. Op zondag 24 november gaan we immers samen met de "Cercle francophone belge Richard Wagner" *Götterdämmerung* bekijken in een regie van Pierre Audi en met Hartmut Haenchen opnieuw aan het hoofd van het Nederlands Philharmonisch orkest. Wie reeds de voorafgaande delen heeft gezien, moet niet meer overtuigd worden van de kracht van deze versie van de *Ring*. De cast belooft ook weer goed te zijn met de Brünhilde van Catherine Foster, de Siegfried van Stephen Gould en vergeten we zeker ook niet de Alberich van "onze" Werner Van Mechelen. Mis deze unieke kans niet!

Praktische info:

- > **Datum:** Zondag 24 november
- > **Transport:** We gaan per bus naar Amsterdam. We vertrekken om 8u uit Gent (P+R Gentbrugge). Er is tevens de mogelijkheid om in Brussel (aan de Metrohalte "Koning Boudewijn") en Antwerpen (Hotel Scandic) op te stappen.
- > **Prijs:** € 130 (ticket & bus) | € 30 (enkel bus)
- > **Inschrijvingen:** Contacteer zo snel mogelijk info@wagnervrienden.be



Scène uit *Götterdämmerung* | © De Nederlandse Opera

De WagnerVrienden raden aan...

De vzw WagnerVrienden selecteert regelmatig voor zijn leden interessante producties, boeken of activiteiten die we enkel maar van harte kunnen aanraden. Hier vind je ook de activiteiten georganiseerd door onze partnerverenigingen zoals Amarant en de Vlaamse Opera.



Cursus "Rondom *Tristan und Isolde* (Amarant)"

Binnenkort organiseert onze partner Amarant een nieuwe cursus rondom *Tristan und Isolde* naar aanleiding van de nieuwe productie in de Vlaamse Opera. Leden van de WagnerVrienden genieten van een voordelig tarief.

In deze cursus gaat hoofd-dramaturg Luc Joosten dieper in op de thematiek, de partituur en het insceneren van *Tristan und Isolde*. Hij nodigde ook regisseur Stef Lernous uit om te spreken over zijn regiewerk aan Wagners meesterstuk.

Deze cursus wordt georganiseerd in samenwerking met de Vlaamse Opera.

Praktische info:

> Antwerpen:

deSingel

Desguinlei 25

CODE 9267/2009

2 maandagen van 10:00 tot 12:30 uur en van 14:00 tot 16:30 uur – 30/09/2013 – 07/10/2013

30/09: voormiddag + namiddag Luc Joosten

07/10: voormiddag Luc Joosten, namiddag Stef Lernous

>Gent:

De Cirk

Zebrastraat 34

CODE 9267/9027

4 dondagvoormiddagen van 10:00 tot 12:30 uur – 19/09/2013 – 26/09/2013 – 03/10/2013 – 10/10/2013

> **Prijs:** € 42 (leden WagnerVrienden, abonnees Vlaamse Opera, leden Vrienden van de Vlaamse Opera) | € 49 (normaal)

> **Inschrijvingen:** www.amarant.be

info@amarant.be

070 23 30 48



2013-2014: *Tristan und Isolde* in de Vlaamse Opera

Aan de start van het seizoen 2013–2014—met als titel “Fatal attraction— brengt de Vlaamse Opera een nieuwe productie van *Tristan und Isolde*. Regisseur Stef Lernous van het theatergezelschap “Abattoir fermé” en berucht om zijn fascinatie voor de donkere kantjes van de mens en zijn spel met realiteit en verbeelding, zal proberen door te dringen in de mystieke wereld van dit muziekdrama. De Vlaamse Opera heeft een mooie groep zangers verzameld voor deze *Tristan*. In de cast vinden we onder andere Franco Farina en Lioba Braun terug als Tristan en Isolde. Er is ook nog een tweede cast met twee beloftevolle talenten: Marion Ammann en Andreas Schager. De formidabele bas Ante Jerkunica interpreteert Koning Marke. De WagnerVrienden zullen rond deze productie ook nog een activiteit organiseren. Het zal alvast een interessante herfst worden!

Praktische info:

- > **Wanneer:** Van 21 september tot 26 oktober
- > **Waar:** De Vlaamse Opera Antwerpen (21, 24, 27 en 29 september; 2 en 5 oktober) en Gent (17, 20, 23 en 26 oktober)
- > **Prijzen:** € 14 – € 103
- > **Reservaties:** www.vlaamseopera.be vanaf 24 augustus



Promotiebeeld *Tristan und Isolde* | © Veerle Frissen/de Vlaamse Opera

De WagnerVrienden diepen het uit...

Met deze rubriek wensen we op regelmatige basis ook een onderwerp in verband met Wagner echt uit te diepen. In deze editie gaan we in op de bronnen die Wagner gebruikte bij de creatie van *Tristan und Isolde*, een opera die in september en oktober te zien is in de Vlaamse Opera.

Tristan en de literatuur | Bernard Huyvaert

> Inleiding

Voor de kunst is de gelukkige liefde minder interessant dan de ongelukkige. Romans en films behandelen liever een gevaarlijke, bedreigde, veroordeelde liefde dan een liefde zonder geschiedenis. Wat de Westerse kunst boeit, is de passie. Maar het woord "passie" is afgeleid van het Latijnse woord "pati", dat lijden betekent. Passie heeft dus niet alleen met gevoelens te maken, maar ook en vooral met lijden, afzien. In de Westerse kunst betekent **liefde-passie** bijna altijd **overspel**.

Als je als buitenstaander de Westerse literatuur, of beter gezegd literaturen, bestudeert, ga je snel denken dat het overspel een van de hoofdbezigheden is van de Westerse mens. Zoals sommige advocaten vandaag leven van de gerechtszaken waar een scheiding mee gemoeid is, leeft onze literatuur van het overspel. Zij bezingt in proza en poëzie wat wet en godsdienst veroordelen.

Als je nu echter op zoek gaat naar een van de mythes die aan de oorsprong staan van onze Westerse cultuur, kom je snel uit bij de mythe van *Tristan en Isolde*. Een mythe heeft geen auteur, zijn oorsprong is duister. Op een bepaald ogenblik van de geschiedenis manifesteert een mythe zich in een bepaalde cultuur als de anonieme uitdrukking van een doorleefde, bestaande realiteit. In tegenstelling tot de mythe, is het kunstwerk niet anoniem. De waarde van het kunstwerk hangt immers af van zijn schepper.

De mythe daarentegen is anoniem, maar heeft een grote invloed en zelfs macht binnen een bepaalde cultuur, meestal zonder dat het individu het beseft. De mythe overstijgt het individu en is een maatschappelijk fenomeen. Het individu kan er niet aan ontsnappen. De mythe oefent een macht op ons uit, die het kunstwerk niet heeft. Ik kan een kunstwerk mooi, interessant vinden, maar ik kan mij er ook van afzetten. Maar als ik binnen een bepaalde cultuur leef, neem ik ook de mythes van die cultuur over.

Ook de mythe van Tristan is anoniem. Als er al ooit een auteur geweest is, dan is die onbekend. De versies die wij bezitten zijn artistieke herwerkingen van een archetype waarvan er geen enkel spoor overblijft.

> De 12e eeuw

De maatschappij die zich interesseerde in het verhaal van Tristan, is de sociale bovenlaag van de feodale maatschappij van de 12de en 13de eeuw. De hofse elite van de



Tristan and Isolde,
John William Waterhouse
(ca. 1916)

12de eeuw, maar ook de moderne mens maakt gebruik van een mythe om het duistere feit te verklaren dat de passie verbonden is met de dood, dat zij de vernietiging met zich meebrengt voor diegenen die er zich aan overgeven. De mythe drukt die realiteit uit, maar verbergt, verhult die waarheid ook omdat de helderheid van de rede er zich tegen verzet.

Bij de feodale elite van de 12de eeuw was de belangrijkste bedoeling van het huwelijk de territoriale uitbreiding van het gebied waarover men heerste, het versterken van de macht, het zich verrijken. Het systeem van de bruidsschat en van de erfenis speelde hierbij een grote rol. In de maatschappelijke bovenlaag huwde niemand uit liefde. En wat als het allemaal verkeerd afliep? Geen scheiding natuurlijk, want de Kerk stond dit niet toe. Maar de Kerk kneep ook een oogje toe en ontbond nogal gemakkelijk het huwelijk op basis van incest. Een verwantschap in de vierde graad was voldoende. De macht van de Kerk was in de middeleeuwen heel groot. De Kerk wilde de vernietigende kracht van de passie ("passie" als "passie-overspel") onder controle houden. Het succes van de mythe en de "roman van Tristan" lag erin dat er een uitlaatklep werd geboden, dat er een kader werd gecreëerd waarin die passie toch aan bod kon komen.

De (ridder)maatschappij van de 12de eeuw is verdwenen, maar de mythe niet. Passie en overspel bestaan nog steeds in onze maatschappij en worden beschreven en vaak verheerlijkt in de grote kunst, maar ook bij de massa, in stationromannetjes of soaps. In de 12de eeuw ontwikkelde de mythe van Tristan zich in een maatschappelijke elite, terwijl het thema van de passie-overspel in onze tijd gedemocratiseerd en zelfs gecommmercialiseerd is. Een stationsroman die over overspel spreekt, staat niet op hetzelfde esthetische niveau als de "Tristan" van de middeleeuwen of de opera van Wagner.

> Een antichristelijk werk

De "roman van Tristan" is een heidens werk. Het Evangelie van Johannes begint als volgt: "In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. In het woord was het leven en het leven was het licht der mensen. Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet geraakt."

Het christendom is dus een godsdienst van het **licht**. De duidelijkste illustratie vind je in de gotische kunst, waar – zeker in de hooggotiek – het licht de kerken binnestroomt. Het tweede hoofdstuk van het standaardwerk van Georges Duby, *L'art gothique*, heet dan ook niet toevallig "God is licht".

Als in de "roman van Tristan" wordt beweerd dat het koninkrijk van de **nacht** superieur is aan dat van de dag, is dit een heidense stellingname. Niemand durfde deze gewaagde stelling in het openbaar te verdedigen. Daarom heeft zij zich in een mythe verborgen. In de 12de eeuw kon de belangstelling voor een god die door de Kerk werd veroordeeld, Eros, zich niet openlijk uiten.

Ook uit **moreel** standpunt is de "mythe van Tristan" antichristelijk. De christelijke moraal, met Paulus op kop, verdedigt ook vandaag nog de gelukkige liefde die zijn vol-



Muurschildering in het kasteel van Neuschwanstein

tooiing vindt in het huwelijk. Het huwelijk is een sacrament en eist een onvoorwaardelijke trouw van de partners. Overspel wordt streng veroordeeld.

Welnu, de "mythe van Tristan" is de lof van het overspel, net zoals zij de lof is van de duisternis. In de mythe van Tristan vind je nergens een goed woord voor hen die het overspel bekampen. Voor koning Marke heb je geen sympathie. Je kunt hem begrijpen, dat wel, maar sympathie hebben voor hem, dat niet. Melot en de valse baronnen zijn verwerpelijke individuen. Koning Marke begaat overigens een grote fout: hij slaagt er niet in om een uitzonderlijke vrouw als Isolde naar waarde te schatten. In de huwelijksnacht slaapt hij, zonder het te beseffen, met Brangäne. Hij kent zelfs het verschil niet tussen een prinses en een dienaar. Een vrouw is een vrouw. In feite verdient hij Isolde niet.

In de 12de eeuw vind je dus deze contradictie tussen de officiële, kerkelijke leer en de feitelijke zeden. De liefde van Tristan, de passie-overspel, is het verzet tegen het christendom en vooral tegen de christelijke opvattingen over het huwelijk. Dit natuurlijke of uit een ver verleden overgeërfde heidendom leefde in de harten van de maatschappelijke elite.

> De troubadours

De middeleeuwse hoofse poëzie is ontstaan bij de troubadours, in de 12de eeuw. De liefde waarover de troubadours spreken, is altijd een ongelukkige liefde. In de Occitaanse literatuur en later in de lyriek van Dante en Petrarca is er slecht één thema, dat van de liefde, maar geen gelukkige, vervulde liefde, maar de ongelukkige liefde, waarbij de vrouw als onbereikbaar wordt voorgesteld.

De wetten van de (ongelukkige) liefde worden vastgelegd, gecodificeerd, in de "leys d'amor". De liefde vereist een ritueel. De dichter heeft zijn geliefde ("domnei", "donnoi", afgeleid van het Latijnse "domina", "meesteres") gewonnen door de schoonheid van de muziek en van de poëzie. Op zijn knieën zweert hij haar eeuwige trouw, zoals een leenman dat doet aan zijn leenheer. Als teken van haar liefde geeft de geliefde haar dichter een gouden ring (Tristan en Isolde wisselen ringen uit) en drukt zij een kuis kus op zijn voorhoofd. Vanaf dit moment zijn de geliefden gebonden door de wetten van de "cortezia", het geheim, de nederigheid, het geduld, de kuisheid, het respect. De man wordt de slaaf van de vrouw. Dit is een opvatting van de vrouw die een radicale breuk betekent met de traditionele zeden want de vrouw wordt hiërarchisch boven de man geplaatst.

> De katharen

In dezelfde boeiende 12de eeuw ontwikkelt zich een tweede fenomeen, de ketterij van de katharen. Ook zij kennen de wereld van het Licht en de wereld van de Duisternis. Ook zij veroordelen het huwelijk en de seksualiteit voor hun priesters, die zij "perfecti" of "parfaits" ("volmaakten") noemden.

De Kerk heeft de katharen te vuur en te zwaard bestreden. Voor de Kerk blijft het hu-

welijk een heilig sacrament, terwijl het huwelijk in de latere middeleeuwse maatschappij in feite gebaseerd was op materiële interesses, waarbij geen rekening werd gehouden met de gevoelens van de personen in kwestie.

Denis de Rougemont ziet in de 12de eeuw een confrontatie tussen twee werelden, twee soorten moraal, een christelijke en een heidense moraal. De eerste predikte het huwelijk, de tweede kwam op voor de echte liefde, die los staat van het huwelijk. Volgens Denis de Rougemont is het ontstaan van de "Tristan-moraal" nauw verbonden met de opkomst van de katharen, maar hij gaat ook terug op een oud substraat van goden en ideeën die uit de heidense oudheid stammen.

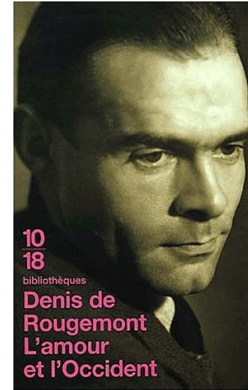
> De renaissance van de 12e eeuw

De middeleeuwen zijn een lange periode in de Westerse geschiedenis, die loopt van de val van het Romeinse Rijk in 476 tot de val van Constantinopel in 1453. De moderne tijd begint dus in 1453 of 1492, met de ontdekking van Amerika. Op cultureel vlak kan men ook stellen dat de moderne tijd begint met het ontstaan van de renaissance in Firenze, rond 1400.

In deze lange duistere periode van 1000 jaar waren er nochtans ook periodes van intense culturele activiteit. Er zijn periodes die men "pre-renaissance" heeft genoemd. De literatuurhistorici noemen de 12de eeuw, met zijn nieuwe moraal en cultuur, de "renaissance van de 12de eeuw". Hiermee willen ze de vernieuwing onderstrepen die zich op cultureel vlak manifesteerde, terwijl ook de levensstandaard geleidelijk aan verbeterde. In de architectuur worden nieuwe technieken ontdekt, die zullen leiden tot het ontstaan, in Parijs en het Ile de France, van de gotiek. Deze stijl zal zich over heel Europa verspreiden.

De belangrijkste literaire werken uit deze periode werden aan het hof geschreven: de eerste romans op basis van stof uit de oudheid, de romans rond koning Arthur, de lyrische gedichten in de langue d'oc en de langue d'oïl, de poëzie van de troubadours. Van de term "hof" is het adjectief "hoofs" en het substantief "hoofsheid" afgeleid. De hoofsheid staat voor een levensideaal, een geesteshouding en een erotische doctrine, de "fin amors". Hij beantwoordt aan de verwachtingen van een geprivilegieerde klasse die zich niet langer terugvindt in de ruwe feodale zeden.

De "fin amors" en de liefde van Tristan en Isolde vallen echter niet volledig samen. Tristan is niet de mindere van Isolde, zoals dat in de "fin amors", waar de man zich onderdanig opstelt, wel het geval is. Isolde vernedert haar minnaar nooit. In de "fin amors" deed de dame dit wel, om de liefde van de dichter op de proef te stellen. Tristan en Isolde zijn gelijke partners, terwijl in de "fin amors" de dichter vaak van een dame houdt, die op maatschappelijk vlak boven hem staat. Maar er is ook een grote gelijkenis, want de Tristan-liefde en de hoofse liefde zijn liefdes buiten het huwelijk. Het overspel en de driehoeksverhouding zijn essentiële kenmerken.



Denis de Rougemont:
L'amour et l'Occident

Dit zeer interessante boek uit 1939 van de Zwitserse auteur Denis de Rougemont is essentieel om de "Tristanmaterie" en feitelijk de hele Europese literatuur te begrijpen.

Er bestaat een pocketversie van dit boek met als ISBN-nummer 2264033134.

> Bérroul, Thomas

In dit intellectuele klimaat ontstaat de roman, een nieuw literair genre. In de 12de eeuw zien de tweede oudste Tristanteksten het licht, die van Bérroul en die van Thomas. Met het ontstaan van de roman wordt de literaire productie niet langer overheerst door de mondelinge overlevering. Het is weliswaar de bedoeling om de roman luidop te lezen, maar het feit dat hij op schrift gesteld is, zorgt ervoor dat hij voor het nageslacht wordt bewaard. We zijn reeds een stap dichterbij de moderne roman.

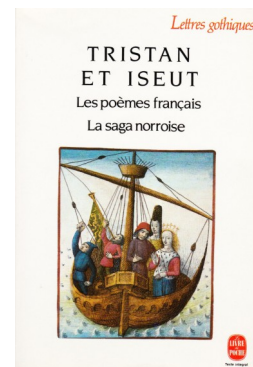
Toch zijn er grote verschillen. Een moderne roman behoort tot het domein van de fictie en is in proza geschreven, terwijl de Tristanroman in octosyllaben is opgesteld. Kun je het corpus van teksten uit de 12de eeuw als echte romans beschouwen? Volgens sommigen ontstaat de roman in Engeland, in de 18de eeuw, volgens anderen is *Don Quichot* de eerste echte roman. Nog anderen plaatsen het ontstaan van de roman in de middeleeuwen en beschouwen de romans van de 12de eeuw als de voorlopers van de Franse romans van Balzac, Zola en Proust.

De middeleeuwse roman onderscheidt zich van het "chanson de geste" (epos, heldendicht) doordat dit laatste over het collectieve noodlot van een volk of gemeenschap handelt, terwijl een roman de gebeurtenissen rond een individu of een groep individuen vertelt. Meestal gaat het om een man, soms een vrouw, die op zoek is naar de juiste weg en die de wereld rondom hem probeert te begrijpen. In deze verhalen is er een speciale plaats voor de liefde, want het is door de liefde, door de passie dat de man zijn eigen identiteit ontdekt.

De maatschappij waarin de "roman van Tristan" zich ontwikkelt, is de feodale maatschappij. De vazal of leenman engageert zich om zijn vorst of leenheer voor altijd trouw te blijven, hem te dienen en nooit tegen hem op te komen. Deze maatschappelijke organisatie is duidelijk aanwezig in de "roman van Tristan". Een deel van het verhaal is verbonden met de problemen van familiale en feodale aard: Tristan is de neef en vazal van koning Marke. Tristan heeft zijn vorst loyaal gediend. Hij heeft dapper gestreden tegen de reus Morholt. Het dilemma van Tristan ligt in het feit dat hij zijn eed van trouw moet verbreken, de koning moet voorliegen en hem zelfs belachelijk maken in de ogen van de andere vazallen.

Eén van de belangrijkste deugden in de middeleeuwen was de rechtvaardigheid. De koning verzekert door zijn politieke macht het respect van de sociale wetten, die overigens van God zijn afgeleid. Maar Tristan en Isolde lappen die feodale en religieuze wetten aan hun laars. Zij beminnen elkaar met een verboden liefde en respecteren dus hun verbintenissen als vazal en als echtgenoot niet. Alle eden die ze zweren, zijn vervalst.

En toch schijnt God, de hoogste rechter, hun valse eden te steunen, meer nog, hij komt de geliefden te hulp als ze in moeilijkheden geraken, alsof zijn rechtvaardigheid meer aan de wetten van de liefde, van de passie beantwoordt dan aan die van de mensen. De oudste versie van de "roman van Tristan" is die van Thomas, geschreven in Engeland,



Tristan et Iseut, les poèmes français, la saga norroise.

In dit boek vindt u de romans van Bérroul en Thomas. Verder nog enkele andere Tristanverhalen. Alle zijn weergegeven in het oorspronkelijk (oud-)Frans, met ernaast een "vertaling" naar het moderne Frans. Het laatste deel met als titel *La saga de Tristan et Yseut, la saga scandinave*, is niets minder dan de roman van Thomas, welke in 1226 vertaald is in het Noors, en die men, omwille van de volledigheid van deze vertaling, nu terug naar het moderne Frans heeft omgezet.

Dit boek is uitgebracht in de reeks *Le livre de poche, Lettres gothiques*, reeksnummer 4521, ISBN 2-253-05085-7.

waarschijnlijk rond 1170, in de omgeving van de familie Plantagenet.

De roman van Bérout dateert van een tiental jaar later, waarschijnlijk 1181, maar de critici zijn het erover eens dat het gaat om een oudere verwerking van de legende. Dat is de reden waarom de versie van Bérout altijd als eerste wordt vermeld.

De versie van Bérout is tot ons gekomen in de vorm van één handschrift, dat daarenboven beschadigd is. Het begin en het einde ontbreken. Het verhaal begint midden in een episode, nl. de ontmoeting van de twee minnaars die bespied worden door de koning die zich in een boom heeft verborgen. De versie van Bérout bevat ongeveer 4480 verzen.

De tweede, eveneens onvolledige versie, is in het Anglo-Normandisch geschreven en is het werk van Thomas van Brittannië. Hij schreef het waarschijnlijk voor Eleonora van Aquitanië. Van dit werk zijn tien fragmenten teruggevonden waarvan er vandaag slechts acht overblijven. In totaal bezitten we zowat 3000 verzen. Ze stellen ons in staat om episodes te reconstrueren die ontbreken bij Bérout: de scène van de toverdrank, de liefdesbekentenis na het drinken van dit brouwsel, de beroemde scène van de boomgaard waarbij de koning de twee slapende minnaars ontdekt.

In de 12de en 13de eeuw was het prestige van de Franse literatuur groot in Europa. Zij werd bewonderd en nagevolgd in andere landen, zoals Duitsland, Italië en Engeland. Het werk van Gottfried von Strassburg dateert van 1200-1210. Het staat dicht bij de versie van Thomas.

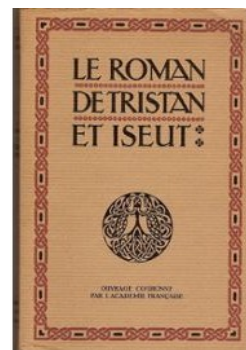
> De herontdekking in de 19de eeuw: Bédier

De 19de eeuw heeft de mythe van Tristan opnieuw uitgevonden. Na eeuwen van verwaarlozing en desinteresse werden de handschriften herontdekt in het begin van de 19de eeuw. Onmiddellijk was er belangstelling. De wetenschappelijke filologie, die toen ontstond, verbond zich met de romantiek om de eerste werken te bestuderen die over de almacht van de liefde handelden.

Walter Scott heeft zich ingezet om de verschillende versies uit te geven. In een dertigtal jaren werd een heel corpus van teksten, die een sluimerend bestaan kenden in bibliotheken, voor een groot publiek toegankelijk. Ook musici en dichters ontdekten de mythe: Tennyson, Matthew Arnold en Swinburne in Engeland, von Schlegel, Rückert, Iheland en nog vele anderen in Duitsland, D'Annunzio in Italië. Ook Listz, maar vooral Richard Wagner.

In de meeste handschriften ontbreken belangrijke passages, o.a. over de kinderjaren van Tristan, zijn heldendaden in de oorlog en de voorbereiding van het huwelijk tussen koning Marke en Isolde.

Joseph Bédier was een van de pioniers van de middeleeuwse studies. Hij maakte een reconstructie van het verhaal, waarbij alle beschikbare teksten in alle beschikbare talen werden gebruikt. Het gaat niet om een wetenschappelijke filologie, maar een reconstructie in modern Frans proza. Het boek werd in 1896 gepubliceerd en heet-



Le roman de Tristan et Iseut van Joseph Bédier

Deze versie kan integraal gedownload worden van internet : <http://www.livres-online.net/romans/388-le-roman-de-tristan-et-iseut.html?showall=1>

te *Roman de Tristan et Iseut*.

Het boek was een enorm succes. Voor veel hedendaagse lezers is deze herwerking de enige echte versie van een origineel dat verloren is. Bédier is erin geslaagd om een verzameling oude teksten nieuw leven in te blazen, die opgesloten zaten in bibliotheken en de moderne lezer niet konden aanspreken door hun fragmentair karakter.

Als er de uitgave van Bédier niet was geweest, zou de "roman van Tristan" enkel toegankelijk zijn geweest voor filologen en specialisten. Deze geschiedenis die de lezers van de middeleeuwen zo fascineerde, die zoveel imitaties in vreemde talen had gekend, zou in de vergetelheid zijn beland, waarin meerdere eeuwen van onverschilligheid in de oude Franse poëzie ze had gedompeld.

> Samenvatting van het werk van Bédier

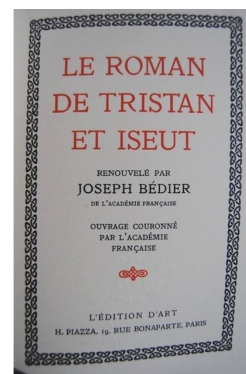
Tristan wordt in het ongeluk geboren. Zijn vader, Rivalin, is zopas gestorven en zijn moeder, Blanchefleur, overleeft de geboorte niet. Vandaar de naam van de held, zijn donkere levenswandel en de dreigende storm die over zijn leven hangt. Koning Marke van Cornwall, broer van Blanchefleur, neemt de jongen vol liefde op en geeft hem een verzorgde opvoeding.

Eerste heldendaad: de overwinning op de reus Morholt. Deze Ierse reus eiste, net als de Minotaurus, als belasting een aantal jongens en meisjes uit Cornwall en Engeland op. Tristan krijgt de toestemming om hem te bekampen op het moment dat hij tot ridder zou kunnen geslagen worden. Tristan doodt Morholt, maar heeft een wonde opgelopen door diens vergiftigd zwaard. Zonder hoop op redding, scheept Tristan in op een bootje zonder zeilen of roeispanen. Hij neemt alleen zijn zwaard en zijn harp mee want Tristan is niet alleen ridder, hij is ook kunstenaar.

Hij komt aan op de Ierse kust. Als enige beschikt de Ierse koningin over het geneesmiddel dat hem zou kunnen redden, maar Morholt was de broer van deze koningin. Daarom verzwijgt Tristan angstvallig zijn identiteit en de oorsprong van zijn wonde. Isolde, de Ierse prinses, verzorgt en geneest hem.

Enkele jaren later beslist koning Marke om de vrouw te trouwen van wie een vogel een gouden haar naar zijn kasteel heeft gebracht. Tristan wordt uitgezonden om de vrouw op te sporen. Als handelaar verkleed en onder een valse naam ("Tantris"), komt Tristan voor een tweede keer aan in Ierland. Hij overwint er een draak die het gebied teistert, maar wordt vergiftigd door diens tong, die hij echter wel heeft losgesneden om zijn heldendaad te bewijzen. Opnieuw moeten de koningin en prinses Isolde hem verzorgen. Isolde herkent in hem de moordenaar van haar oom want zij ziet dat een stukje van zijn zwaard ontbreekt. Ze wreekt zich echter niet. Zij stemt in met een huwelijk met koning Marke.

Tristan en de prinses varen naar koning Marke. Midden op zee gaat de wind liggen, de hitte is onhoudbaar. Brangäne brengt Tristan en Isolde te drinken, maar ze geeft hen verkeerdelijk de "vin herbé" die de moeder van de prinses had bereid en die bestemd



was voor de echtgenoten Marke en Isolde. Op slag worden Tristan en Isolde verliefd op elkaar. Zij zitten gevangen in een lot "qui jamais ne leur faudra jour de leurs vies, car ils ont bu leur destruction et leur mort". Ze bekennen elkaar hun liefde en hebben seksuele betrekkingen. Isolde is niet langer maagd, maar Tristan blijft gebonden door zijn gelofte aan de koning. Hij begeleidt Isolde naar Marke. Brangäne zal de plaats van haar meesteres innemen gedurende de eerste huwelijksnacht. Zo kan zij haar meesteres redden van de oneer en haar eigen vergissing rechtzetten. De minnaars worden goed in het oog gehouden en ze moeten allerlei listen uitvinden om elkaar te ontmoeten. Jaloerse baronnen, de dwerg Frocine en zelfs Mariadoc, vriend van Tristan, maar trouw aan de koning, klagen hen aan en dringen er bij Marke op aan om de minnaars te betrappen. Verborgen in een boom, is de koning getuige van een dialoog tussen Tristan en Isolde, maar zij hebben zijn weerspiegeling gezien in het water en de dialoog blijft dus neutraal. List en tegenlist!

Frocine bemoeit er zich mee. Tussen het bed van Tristan en dat van de koningin – het was blijkbaar de gewoonte dat alle edelen in één grote ruimte sliepen – zaait hij "fleur de blé", bloem. Tristan heeft zopas een nieuwe opdracht gekregen van Marke en wil zijn minnares nog een laatste keer zien in de nacht voor zijn vertrek. Hij springt over de ruimte die tussen beide bedden ligt en laat de bloem dus ongeschonden. Maar een recente kwetsuur aan zijn been gaat open en laat een bloedspoor achter. Marke en de baronnen worden door Frocine gewaarschuwd en zij vallen de slaapruijme binnen. Het bloed verraadt het overspel. Isolde zal overgeleverd worden aan een groep melaatsen en Tristan wordt ter dood veroordeeld. Maar hij kan ontsnappen: dit is de beroemde passage van de kapel. Hij bevrijdt samen met Kurwenal, zijn leraar, Isolde en vlucht in het bos. Daar leiden ze gedurende drie jaren een hard leven. Op een dag ontdekt Marke het koppel dat aan het slapen is. Maar Tristan heeft zijn zwaard tussen beide gelegd. Marke interpreteert dat als een gebaar van kuisheid, hij spaart hen. Zonder hen te wekken, neemt hij het zwaard van Tristan en legt zijn koninklijk zwaard in de plaats.

Na drie jaren is de toverdrank uitgewerkt, aldus Bérroul. Tristan beseft zijn fout en Isolde verlangt opnieuw naar de luxe aan het hof. Ze gaan hun vriend opzoeken, de kluisenaar Ogrin. Via Ogrin stelt Tristan aan de koning voor om hem zijn vrouw terug te geven. Marke belooft vergiffenis. De minnaars nemen afscheid van elkaar bij het naderen van het koninklijk gevolg. Isolde vraagt Tristan om nog wat in de buurt te blijven, om er zeker van te zijn dat Marke haar goed behandelt.

Bij de houthakker Orri hebben de minnaars verschillende geheime afspraken. Maar de slechte baronnen waken over de kuisheid van de koningin. Zij vraagt daarom een godsordeel om haar onschuld te bewijzen. Ook hier gebruikt zij een list. Vooraleer zij het gloeiende ijzer in de handen neemt, zweert zij dat zij nooit in de armen van een ander man is geweest, behalve in die van haar echtgenoot-koning, en van de lakei die haar geholpen heeft bij het uitstappen uit haar boot. De lakei was natuurlijk Tristan, verkleed als melaatse.

Nieuwe avonturen wenken voor Tristan. Hij is ervan overtuigd dat Isolde niet langer van



Tristan und Isolde;
Koloman Moser (1914)

hem houdt. Daarom besluit hij aan de andere kant van de zee "pour son nom et pour sa beauté" te trouwen met "Iseut aux mains blanches". Maar het huwelijk wordt niet geconsumeerd. Tristan laat haar maagd, want hij kan de eerste Isolde, de enige echte, niet vergeten.

Hij wordt dodelijk verwond en ontbiedt de koningin want zij is de enige die hem kan genezen. Zij komt en haar schip draagt een wit zeil, de kleur van de hoop. De jaloerse Isolde "aux mains blanches" staat op uitkijk. Verscheurd door jaloezie, meldt zij aan Tristan dat het schip zwarte zeilen heeft. Tristan sterft. De blonde Isolde komt aan, stijgt op naar het kasteel, omhelst het lichaam van haar minnaar en sterft op haar beurt.

> Gottfried von Strassburg

Gottfried valt te situeren in het begin van de 13de eeuw. Zijn *Tristan* is, samen met de *Parzival* van Wolfram von Eschenbach, de belangrijkste hoofse roman uit de Duitse literatuurgeschiedenis. Gottfried was de belangrijkste bron voor de opera van Wagner. Gottfried was een intellectueel, die Frans verstond, hij citeert vaak verzen van Thomas in zijn werk. Hij was ontwikkeld en geïnteresseerd in de theologie van zijn tijd: Bernard van Clairvaux en de katharen, maar ook Abélard, de school van Chartres en verschillende ketterijen.

Ook vandaag wordt in de Duitse en Angelsaksische wereld de *Tristan* van Gottfried beschouwd als hét referentiewerk bij uitstek. Dit was ook zo in Wagners tijd. Het is dan ook te begrijpen dat Wagner de tekst van Gottfried verkoos boven de *Tristrant* van Eilhart von Oberge, die weliswaar ouder is, want geschreven tussen 1170 en 1189. Hoewel de *Tristrant* voltooid is, heeft hij minder poëtische kwaliteiten dan de versie van Gottfried.

Bérout beperkte de duur van de magische drank tot drie jaar. Bij Thomas is de "vin herbé" een symbool van de liefdesroes. Gottfried ziet er een teken in van het noodlot, van een blinde kracht die de mens overstijgt. Het gaat om de wil van de godin Minne, een middeleeuwse versie van Venus en andere godinnen uit de oudheid. Maar eenmaal de wijn gedronken is, komen de geliefden in een universum zonder moraal, "jenseits von Guten und Bösen" zou Nietzsche zeggen. Ze laten zich enkel nog leiden door de allesverslindende liefde, die zo sterk is, dat zij enkel van goddelijke oorsprong kan zijn.

Gottfried staat dicht bij Thomas, maar hij brengt aanpassingen aan. Drie decisieve momenten en van de actie worden veranderd. Hij wijst op het godslasterlijke karakter van de episode met het gloeiende ijzer. Bij Gottfried is er geen bos, maar een "Minnegrotte". Deze tempel der liefde lijkt sterk op een gotische kerk. Tenslotte: het huwelijk van Tristan met "Iseut aux mains blanches" is wel degelijk geconsumeerd. Zijn lang gedicht is onafgewerkt. Toch zijn er 19.000 verzen bewaard. De dood van de geliefden wordt wel aangekondigd, maar niet beschreven.



De *Tristan* van Gottfried von Straßburg

Deze versie kan integraal gelezen worden op internet : <http://gutenberg.spiegel.de/buch/3161/1>

> De toverdrank

In de meeste versies drinken Tristan en Isolde de toverdrank die de Ierse koningin had bereid voor Marke en Isolde. Deze toverdrank moest de passie doen ontvlammen tussen de echtgenoten. Tristan en Isolde drinken het per vergissing.

Het thema van de toverdrank gaat terug op Keltische verhalen die vrouwelijke personages, feeën, opvoeren, die toverdranken kunnen klaarmaken die het slachtoffer kunnen beheksen of in slaap doen vallen. Hier zijn echter twee mensen tegelijkertijd het slachtoffer van de toverdrank.

Vaak heeft de toverdrank een symbolische, allegorische betekenis en staat voor een kracht, waaraan niemand kan ontsnappen. De toverdrank heeft in de "roman van Tristan" hetzelfde effect als de Eros in de oudheid. De pijlen van Eros zijn onverbiddelijk. Er is geen ontsnappen aan. De minnaars worden in elkaars armen gedreven. Zij verliezen hun vrije wil. Zij "kiezen" niet om te beminnen en bemind te worden.

Thomas herleidt het effect van de toverdrank. Als een fijne psycholoog stelt hij de liefde tussen Tristan en Isolde voor als spontane gevoelens. Eilhart en Gottfried geloven echter in de onbepaalde macht van de toverdrank. Bij Bérout is de uitwerking beperkt tot drie jaren, maar ook na de drie jaren blijven de geliefden elkaar beminnen!

> Wagner

Wagner neemt als onderwerp voor zijn opera een van de fundamentele mythes van het Westen, maar heroriënteert die naar zijn eigen denkwereld, die sterk door de Duitse romantiek (Novalis), het boeddhisme en de filosofie van Schopenhauer is beïnvloed. Hij werkt een "Handlung" uit, die weinig echte "handeling" bevat. Het essentiële speelt zich af in de partituur, waarbij hij aanleunt bij de esthetica van Schopenhauer, volgens wie de muziek heel dicht staat bij de "Wille" die alles beheerst.

Wagner concentreert de gegevens van de mythe en behoudt enkel het essentiële. Er zijn drie belangrijke scharniermomenten, die overeenkomen met de drie bedrijven: de toverdrank, de afspraak, de dood. Er zijn geen drie slechte baronnen, maar één: Melot. Heel wat andere personages verdwijnen, o.a. "Iseut aux mains blanches".

Wagner was heel goed gedocumenteerd. Van Gottfried bezat hij twee edities, die van Hagen (!) uit 1823 en die van Massmann uit 1843. Hij had ook de Franse en Engelse versies. De ideologische invloed van Gottfried op Wagner was groot, want zijn roman is van alle middeleeuwse versies diegene waar het verband tussen dood en liefde het duidelijkst naar voor komt. Toch is er een heel groot verschil tussen de soberheid, stilering en eenvoud van Wagners verhaal en de overvloed van Gottfried.

Eerst en vooral wat de personages betreft. In de figuur van Melot laat Wagner de slechte baronnen, de dwerg Frocine en Mariodo, die verliefd is op Isolde, samensmelten. Hij behoudt slechts de personages die nodig zijn om zijn verhaal te vertellen, de geliefden, hun helpers Kurwenal en Brangäne. De tweede Isolde en haar boer Kaedin worden afgevoerd.



Het boek van Tristan en Isolde

Ook leuk is deze Nederlandstalige historische roman. Dit werk is geschreven door de Nederlandse auteur Jacqueline Zirkzee en in 2004 uitgebracht bij uitgeverij Conserve. ISBN 90 5429 190 7.

Op de achterflap van het boek : *"De oude Keltische sage van de twee gedoemde geliefden werd door de middeleeuwse minstrelen bezongen. In deze "hervertelling" speelt het verhaal zich af in de zesde eeuw, op het breukvlak van twee tijdperken. De historische achtergrond is echter ondergeschikt in deze universele liefdesgeschiedenis. De grote lijnen zijn bekend, maar ... hoe zat het nu ook al weer precies ?*

Wagner verandert ook het karakter van Marke. Bij Gottfried is Marke een sensuele man, die van Isolde houdt om haar fysieke kwaliteiten. Bij Wagner heeft hij een zekere adel, grootsheid en kuisheid. Bij Wagner wordt de band tussen de echtgenoten niet geconsumeerd.

Het eerste deel van de roman van Gottfried, die de liefde van de ouders van Tristan behandelt, laat Wagner achterwege. Ook alle episodes op de boot die het drinken van de toverdrank voorafgaan. Het gevecht met Morholt, oom van Isolde, de zoektocht van Tristan naar Isolde worden verteld, zij het indirect en vereenvoudigd.

De liefdesscène, waarbij de minnaars op heterdaad betrapt worden, speelt zich af in de tuin van koning Marke. Deze scène is de samenvatting van heel wat episodes uit de roman van Gottfried. Deze spelen zich op verschillende plaatsen van zijn werk af en op verschillende tijdstippen. De geheime afspraken in het bos, de vlucht naar het bos na de veroordeling, de minnegrot, episodes die zich op verschillende tijdstippen afspelen: het wordt bij Wagner in het tweede bedrijf samengevat.

In het derde bedrijf sterft Tristan aan de wonde die Melot hem in het tweede bedrijf heeft toegebracht. Ook hier wordt het drama vereenvoudigd. Bij Gottfried huwt Tristan een tweede Isolde, hij keert heimelijk enkele keren terug naar de eerste Isolde en wordt uiteindelijk dodelijk verwond in een gevecht met een reus.

Zo heeft Wagner de actie van een roman, die zich over verschillende jaren uitstrekt, tot enkele dagen herleidt, zonder echter iets prijs te geven van de nostalgische, pessimistische toon van het middeleeuwse verhaal. De "roman van Tristan" is van alle legendes en mythes die Wagner hebben geïnspireerd, het verhaal waar Wagner het dichtst bij het origineel aanleunt.

Opmerking: In dit artikel gebruik ik de namen van de personages, zoals Wagner die spelt. In de Franse versies lees je bijvoorbeeld Iseult, Yseult of Iseut, maar ik heb consequent gekozen voor Isolde.



Ludwig en Malvina Schnorr von Carolsfeld als het allereerste liefdeskoppel uit *Tristan und Isolde*

De WagnerVrienden waren er ook...

In deze rubriek willen we onze leden een overzicht bieden van enkele persoonlijke impressies van een bijgewoonde voorstelling. Wens je zelf ook je mening hier te laten publiceren, dan mag je ons steeds jouw tekst toesturen per e-mail.

Die Meistersinger von Nürnberg in Amsterdam | Stefan Burke

Die Meistersinger von Nürnberg bekleedt een speciale plaats binnen het oeuvre van Richard Wagner. Het is niet enkel het enige “komische” werk van de meester, maar misschien ook het meest menselijke verhaal. In deze opera zien we geen Germaanse goden, helden uit een mythisch verleden of pseudo-sacrale gemeenschappen. Nee, in deze relatief toegankelijke opera presenteert Wagner ons de gewone mens van vlees en bloed met voorop de schoenmaker Hans Sachs. Deze factor kan mee verklaren waarom dit een van de populairste opera's van Wagner blijft. 18 jaar na de productie van Harry Kupfer, presenteerde de Nederlandse Opera in het kader van het Holland Festival recentelijk een nieuwe productie in een regie van de Amerikaanse regisseur David Alden, die we ook kennen van een zeer sterke *Peter Grimes* in de Vlaamse Opera. Om als regisseur dit werk te enceneren, moet je zeker rekening houden met drie niveaus die in het werk zitten. Alden is daar vrij goed in geslaagd en presenteerde een regie in de geest van het libretto die soms wel wat parallellen vertoonde met de versie van Katharina Wagner in Bayreuth. Laten we even ingaan op de verschillende niveaus van deze regie.

Vooreerst is er de toplaag met het vlot te

volgen liefdesverhaal van Walther en Eva. Het Nürnberg van Alden wordt bevolkt door soms wat karikaturale typetjes, maar zonder echt te overdrijven (behalve daar waar Wagner zich ook even liet gaan). De decors zijn eerder strak en verwijzen niet direct met vakwerkhuisen naar de Duitse stad. De referenties naar Nürnberg en Duitsland zitten vooral in de details en attributen. Bijvoorbeeld op de achtergrond is een kalender te zien met de beroemde houtsnede van Michael Wolgemut (de leraar van Dürer) die Nürnberg voorstelt. Deze werd eerder ook door Katharina Wagner gebruikt. Het geheel blijft relatief stijlvol en de kostuums deden soms wat “British” aan. Globaal was de personenregie goed uitgewerkt en leefden de zangers zich goed in, al liet de regisseur ze nogal vaak recht de zaal inzingen. De pracht van het verhaal werd vooral gedragen door de doorleefde vertolking van James Johnson als Hans Sachs. Johnson is al een oudgediende Wagnerzanger die vroeger ook nog Wotan heeft gezongen in de *Ring des Nibelungen* van Ivo Van Hove in de Vlaamse Opera. Zijn Sachs klinkt misschien soms wat versleten, zeker naar het einde van de opera toe, maar hij wist dit te compenseren door zijn sublieme acteerprestatie en inlevingsvermogen. Het blijft sowieso een heroïsche prestatie om

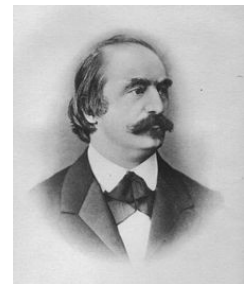


James Johnson (Hans Sachs) en Adrian Eröd (Beckmesser) |
© Monika Rittershaus

deze eindeloze rol volledig uit te zingen. Aan het slot van de opera gaat Alden wel in tegen Wagners libretto. Sachs kan Walther niet overtuigen met zijn betoog over de Duitse kunst en aanvaardt de ketting niet. Ook Eva zet haar krans niet op het hoofd van Sachs, maar gooit het gewoon op tafel en ze vertrekken samen, weg van Nürnberg en de meesters om andere oorden op te zoeken. De buit - Eva - is toch binnen voor Walther. Hans Sachs blijft eenzaam en verbitterd achter.

Een tweede niveau in deze opera is het fundamentele nadenken over kunst. *Die Meistersinger* is een les in de kunst. Wat is kunst? Hoe moet kunst zich verhouden tot de traditie? Moet je je steeds strak aan de regels houden? Wat is de rol van het publiek? Deze vragen komen in de opera aan bod met de tweestrijd tussen de stadsgriffier Sixtus Beckmesser en de ridder Walther von Stolzing met Hans Sa-

chs als bindmiddel tussen de twee uitersten. Er wordt vaak gezegd dat de beroemde muziekcriticus Eduard Hanslick diende als inspiratie voor de figuur van Beckmesser. Zijn naam zou oorspronkelijk ook "Veit Hanslich" geweest zijn in de eerste versies van het libretto. Deze stelling wordt tegenwoordig vaak gecontesteerd, maar het staat vast dat Wagner en Hanslick geen al te beste vrienden waren. Nochtans apprecieerde de criticus zijn vroege werken als *Der fliegende Holländer*. Wagner beschouwde Hanslick - vermoedelijk onterecht - als een jood en daarmee kwam hij terecht in het *Lexikon der Juden in der Musik* van de Nazi's. Wat er ook van weze, in Beckmesser zitten zeker en vast eigenschappen van Wagners critici en tegenstanders, een groep waartoe Hanslick zeker behoorde. Men beschouwt hem soms ook als een joodse figuur in de opera. Traditioneel ziet men Beckmesser als de verdediger van de tra-



Eduard Hanslick



Het Preisleid van Beckmesser (Adrian Eröd) | © Monika Rittershaus



Michael Wolgemut en Wilhelm Pleydenwurff: *Zicht op Nürnberg* (1493)

ditie en het verleden, terwijl von Stolzing het “verstorende element” is die met zijn revolutionaire muziek alles komt veranderen. Dit is zeker het geval tijdens zijn proeflied in de eerste akte. Tijdens een van zijn grote monologen zegt Sachs hierover: “Es klang so alt, und war doch so neu.” Het is dan ook Sachs die Walthers liedkunst op dezelfde leest zal schoeien als de regels van de meesters en de smaak van het publiek. Zijn Preislied wordt zo eigenlijk een “Schlager” avant la lettre, terwijl het lied van Beckmesser veel revolutionairder klinkt en bijgevolg ook afgekeurd wordt door het publiek. Men begrijpt er niets van. In hedendaagse versies van *Die Meistersinger* gaat regisseurs graag in op dit aspect en gaat men die traditionele rollen omkeren. Denken we hierbij bovenal aan de versie van Katharina Wagner waarin Beckmesser in de derde akte een experimenteel kunstenaar werd. Alden werkt op een gelijkaardige manier, maar bij hem ondergaat Beckmesser geen grote evolutie. Vanaf het begin is hij een wat zonderlinge dandy die niet echt hoort bij de meesters en die eigen demonen

moet verjagen. Bij hem geen spoor van conservatisme, de meesters daarentegen lijken uit een ander tijdperk te komen. Het gaat om een gesloten gemeenschap: ze bevinden zich in een donkere kelder, afgesloten van de buitenwereld, en houden zich bezig met het bestuderen van oude kunst. Dit terwijl een non-conformist als Beckmesser liever de *Paris Match* leest. Tijdens zijn Preislied draagt Walther een Middeleeuws harnas en op de achtergrond zien we een schilderij van Adam en Eva van een Duitse meester. Dit moet toch ook als een duidelijk teken van de regisseur beschouwd worden dat hij uiteindelijk een vertegenwoordiger wordt van de traditie. Het volgen van de regels en de traditie dienen immers als harnas tegen de kritiek van de buitenwereld. Beckmesser daarentegen ontdoet zich tijdens zijn lied van zijn kostuum zodat hij op het einde in zijn (vrouwelijk) ondergoed staat. Hij laat zich volledig zien, terwijl op de achtergrond een foto van niemand minder dan Eduard Hanslick toekijkt. Hanslick wordt immers ook te vaak verkeerdelijk versleten voor een

conservatief criticus.

Het laatste niveau waarover we moeten spreken is het oerduitse karakter van het werk, wat nauw verbonden is met de latere opvoeringsgeschiedenis van het werk. De opera behoorde immers tot de favoriete werken van de nazi's en hun Führer. De slotmonoloog van Sachs met de verheerlijking van de Duitse kunst, het straffen van Beckmesser, het element van "Wach auf", de stad Nürnberg, ... verkla-

bevinden we ons in zijn schoenwinkel. Achteraan zien we de ommezijde van het reclamepaneel met de naam van de zaak. De aandachtige toeschouwer kan niet enkel "Sachs" lezen, maar ook "Shoes" of "Shoah". Het interieur doet ook zeer kil aan en de opgestapelde schoendozen lijken wel lijkkasten te zijn. Tenslotte is er de slotmonoloog van Sachs waarin hij het Duitse Rijk en zijn kunst verheerlijkt. Tijdens deze monoloog, gaat hij achter een lezenaar staan en zijn retoriek lijkt bij-



Scènebeeld van Hans Sachs' schoenwinkel | © Monika Rittershaus

ren waarom het quasi de nationale opera werd van het Derde Rijk. Elke regisseur moet hier op een zekere manier mee omgaan, wat zeker moeilijk is voor Duitse regisseurs. Voor een Amerikaan als Alden is dit minder problematisch en we vinden dit niveau vooral terug in de rol van het koor. De ene helft van het koor behoort tot de burgerij en lijkt een gevoelloos volk te zijn dat volledig in het zwart gekleed is. Daartegenover staat de andere helft van het koor. Zij hebben veeleer een dienende rol en hun kledij doet sterk denken aan de gevangenen uit de concentratiekampen. Ook aan Hans Sachs zelf is er een zwart kantje. Tijdens de derde akte

zonder sterk op die van demagogen en dictators.

De regie van Alden werd in heel wat recensies negatief beoordeeld als te grotesk, maar wie beter gaat analyseren wat we eigenlijk te zien krijgen, kan enkel maar vaststellen dat er veel meer inzit dan je oorspronkelijk zou denken. Met al deze beschouwingen over de regie zou men bijna nog vergeten dat er ook fantastische muziek te horen was. Tijdens de ouverture leek Marc Albrecht het orkest nog niet helemaal onder controle te hebben, maar naar gelang de voorstelling vorderde, hoe beter men ging spelen,

zeker de laatste scènes van de opera waren indrukwekkend. Agneta Eichenholz was een perfecte Eva en Roberto Saccà een krachtige Walther. Zijn tenor kon met gemak het Muziektheater vullen, zonder lelijk te klinken. Beckmesser werd net als in Bayreuth zowel scenisch als vocaal prima vertolkt door Adrian Eröd. Ook de andere rollen werden prima bezet met veelal Nederlandse zangers, maar vergeten we zeker niet Thomas Blondelle als

David. Deze Brugse tenor maakt reeds enige tijd carrière in het ensemble van de Deutsche Oper Berlin, dus het was een geluk om hem ook eens dichterbij Vlaanderen te horen. Een komische en karakteristieke rol als David is hem op het lijf geschreven. Kortom, het was een zeer mooie operanamiddag aan de Amstel en we kunnen enkel maar hopen om dit meesterwerk van Wagner ook eens in België te mogen horen.



Walther (Roberto Saccà) en Eva (Agneta Eichenholz) vertrekken | © Monika Rittershaus



Thomas Blondelle (David) |
© Monika Rittershaus

Der Ring des Nibelungen in Bayreuth | Bernard Huyvaert

> *Das Rheingold*

De openingsscène speelt zich af in het "Golden Motel" ("WiFi inside"). De drie Rijndochters, flinke en sexy dames, zijn wat aan het niksken. Maar de erotische ondertoon is vanaf het begin aanwezig. Een van de meiden hangt lingerie op. De andere twee nemen een drankje en bakken worstjes op de BBQ. Waar is Alberich? Verborgen onder een deken op een ligstoel. Zijn gestoei met de dames is niet echt indrukwekkend. De Rijn is het kleine zwembadje waarin ook een gouden sluier ligt, die Alberich steelt.

Het plateau draait en we zien de zijkant van het motel. We zitten blijkbaar op de beroemde "Route 66". De Ring als road movie? *Das Rheingold* verplaatst ons inderdaad naar de trashy Amerikaanse realiteit, maar zonder dat het stoort. Wotan (Wolfgang Koch) bevindt zich in een kamer op de eerste verdieping, waar hij in bed ligt te stoeien met Fricka, maar ook met Freia. Eén zus is hem blijkbaar niet genoeg. Wat er gebeurt in het kamertje wordt door een cameraman gefilmd en op groot scherm getoond. Video in de opera, wij zijn er intussen aan gewoon

geraakt. Voordeel is dat je ook op verre afstand de actie kunt volgen, nadeel is dat je aandacht wordt afgeleid van de muziek. En die wordt schitterend gebracht door het orkest onder de deskundige leiding van Kirill Petrenko, die een groot meesterschap ten toon spreidt. De goden Wotan, Fricka, Frei, Froh, Donner, maar ook de reuzen, moeten in dat kleine kamertje. Beurt om beurt, als ze zingen, verschijnen ze aan het kleine raam.

We dalen af naar Nibelheim. "Afdalen" moet je niet letterlijk nemen, want het plateau draait nogmaals en we komen in een Bühnenbild met een benzinepomp en een bar. Loge en Wotan verschijnen met de geboeide broers Alberich (Martin Winkler) en Mime (Burkhard Ulrich). Deze hebben een papieren zak op het hoofd en worden aan een paal vastgeklonken. Dit klopt natuurlijk niet want Alberich wordt pas op het einde van de scène gekneveld. Ook het geschreeuw van Mime komt niet als echt over, want hoe kan hij slaag krijgen van zijn gebonden broer? De episode met de slang en de pad lost Castorf goed op. Alberich verdwijnt in een soort caravan, waar Mime ook het goud heeft ge-



Das Rheingold © Enrico Nawrath



Die Walküre | © Enrico Nawrath

legd. Dan zien we videobeelden van een echte slang en een echte pad. Deze metalen caravan komt ook in de andere opera's voor.

Na de vervloeking door Alberich keren Loge en Wotan terug naar de andere goden, die hen met open armen ontvangen. De reuzen verschijnen en iedereen gaat opnieuw naar het kleine kamertje, waar Freia horizontaal op het bed gelegd wordt en bedekt met goudstaven. Sterke verschijning van Erda (Nadine Weissmann)! Maar terwijl zij haar indrukwekkende profetie neerzet, is Wotan al aan het friemelen op haar rug. Straks zal hij haar kussen in de gang, te zien op videobeelden. Aanvaardbaar, want we weten dat hij kinderen zal verwekken bij Erda.

De rust keert terug en de goden begeven zich naar de bovenste verdieping, een soort loft. Hier gaan we dus wel van beneden naar boven. Donner klopt met zijn hamer, een echte hamer en de schitterende kosmische muziek mag beginnen. Hier laat Petrenko alle registers los. Zelden klonk deze muziek zo mooi. Hij wordt

enkel onderbroken door het gejammer van de Rijndochters. De Rijndochters zijn overigens voortdurend aanwezig in *Das Rheingold*, ze komen voor op de videobeelden. Als een scène zich buiten afspeelt, zie je hen stoeien in Wotans slaapkamer.

Als het doek neergaat, hoor je naast applaus ook boegeroep, wat deze productie volgens mij niet verdient. Maar de festivaldirectie lost het handig op en stuurt onmiddellijk de zangers voor het doek, zodat het publiek verplicht is te klappen voor de zangers die alle een hoog niveau haalden. Fricka (Claudia Mahnke) en Erda waren volgens mij de besten.

> *Die Walküre*

Met het eerste bedrijf van *Die Walküre* zet Wagner een meesterstuk neer. Met slechts drie personages slaagt hij erin om een dramatische spanning op te bouwen die begeleid wordt door misschien de beste muziek die hij ooit geschreven heeft.

Voor het eerste bedrijf bevinden we ons in een houten woning. Op een hoger ni-

veau ligt een terras en nog hoger een toren, die in feite een boortoren is. In een kippenhok zit een kalkoen. Siegmund (Johan Botha) wordt liefdevol opgevangen door Sieglinde. De video toont ons hoe Sieglinde (Anja Kampe) een slaapproduct doet in de wijn van Hunding, een indrukwekkende Franz-Josef Selig. Hij behandelt Sieglinde als een object, sleept haar letterlijk de slaapkamer binnen en wil seks met haar, maar slaap overmant hem. De video geeft ons inderdaad een inside look in de slaapkamer van Hunding. Voor het liefdesduet draait het plateau, dat een gesloten hangar toont.

De deuren van deze hangar gaan open in het tweede bedrijf en we zien een oude, versleten Wotan met lange witte baard. Hij wil een sigaret opsteken, maar zijn dochter Brünnhilde (Catherine Foster) neemt hem die af. In het beroemde duet met zijn dochter beseft hij dat zijn rijk voorbij is. Hij wil nog maar één ding: "das Ende". Fricka, met zweepje, is heel wat kwieker. Opnieuw wordt video getoond, waarmee we in de Russische sfeer beland zijn want ik herkende fragmenten uit de film van Eisenstein, uit de *Pantserkruiser Potemkin*, waarbij de matrozen van de Potemkin in opstand komen tegen de wantoestanden op het schip. *Rheingold* was Amerikaans, *Die Walküre* is Russisch. Het tweede bedrijf speelt zich overigens af in een Russische boorisinstallatie te Baku. Je ziet overal Russische lettertekens. Er zijn verwijzingen naar de politiek, maar dat stoort niet echt.

Het gevecht tussen Hunding en Siegmund wordt niet op scène getoond, maar is te volgen op video.

De rit van de Walküren begint met een bestorming van de toren door revolutio-

nairen met rode vlag. De dames kijken toe, drinken thee uit een samovar en geven commentaar. Ze trekken zich niet veel aan van het gebeuren. Een verjongde Wotan verschijnt. Als hij zijn dochter haar goddelijk statuut ontnemt, leidt hij haar binnen in de hangar en legt haar neer: te volgen op video.

De rots met vuur bevindt zich echter buiten in de vorm van een olieton die vuur vat.

In dit tweede deel van de cyclus is het duidelijk dat olie een thema is. Maar ook dat stoort niet. Wie vandaag energie bezit, is rijk. De energie, de olie heeft dus de plaats ingenomen die goud in een primitieve maatschappij had.

> *Siegfried*

Siegfried is een ander verhaal. We wanen ons in een filmzaal want het openingsbeeld lijkt Mount Rushmore te zijn, de rotsen met de koppen van de presidenten. Krijgen we een achtervolging zoals in *North by Northwest* van Hitchcock? Maar bij nader inzien gaat het niet om presidenten, maar om communistische denkers en leiders: Marx, Lenin, Stalin en Mao. Dit decor neemt de helft van het draaiende plateau in beslag. Het doet dienst als decor van het eerste bedrijf, maar ook als Neidhölle. Het huis van Siegfried (Lance Ryan) en Mime is de metalen caravan. Na de inleidende monoloog van Mime komt Siegfried op, niet met een beer, maar met een mens aan een lei-band. Ik herken de barman van *Rheingold*, door Castorf toegevoegd als stomme rol. Hij wordt met olie besmeurd en ziet er uit als een zwarte. Een verwijzing naar de slaven in de USA?

Er zijn twee gasfornuizen. Siegfried ge-



Frank Castorf | © Tobias Hase

bruikt het eerste om Nothung te smeden, Mime het tweede om de dodelijke drank te bereiden. Ze staan broederlijk naast elkaar. Siegfried smeedt Nothung, maar ook de kalashnikovs staan klaar.

Voor het tweede bedrijf krijgen we ook een blik op het tweede deel van het draaiende plateau. We zien Berlin Alexanderplatz, met het beroemde uurwerk. De Alexanderplatz was een icoon van de voormalige DDR. Hier komt één van de obsessies van de regisseur aan bod, die

Het derde bedrijf is het meest problematische van de heel Castorf-Ring. Terug naar Mount Rushmore voor de confrontatie tussen Siegfried en Wotan, maar nu boven op de rotsen. Heel wat klimwerk dus voor de acteur-zangers.

Naar beneden voor het ontwaken van Brünnhilde. Maar dan verschuift de actie zich naar Berlin Alexanderplatz. Helemaal op het einde komen twee krokodillen op. Wat stellen zij voor? Een van de beesten eet de Waldvogel op, maar Siegfried redt



Siegfried | © Enrico Nawrath

uit de DDR stamt en jarenlang voor de Volksbühne heeft gewerkt. De geschiedenis van de DDR is blijkbaar voor Castorf (en de Duitsers?) een onverwerkt verleden.

Plots zien we Fafner, geen “Wurm”, maar een mens. Hij deelt aan jonge meisjes geschenkjes uit. Siegfried gaat een handgemeen aan met Fafner, die hij met zijn kalashnikov doodschiet. De Waldvogel is een echte vogel. Mooie stem van Mirella Hagen. Zij begeleidt Siegfried op zijn tocht, maar er is ook tijd voor een vrijpartijtje.

het vogeltje. Brünnhilde steekt haar reghenscherp in de muil van het tweede dier. Hilariteit natuurlijk bij het publiek, maar ook veel boegeroep.

> *Götterdämmerung*

Götterdämmerung vond ik de beste van de vier opera’s. De Nornen slachten een aantal kippen en richten een voodooaltaar op. Maar ze leveren wel een indrukwekkende muzikale prestatie. Het decor van het duet tussen Siegfried en Brünnhilde is afgedekt, er wacht ons dus nog een verrassing. Wanneer Siegfried bij Hagen aankomt, is er geen paleis, maar

een Duitse achterbuurt, verwijzend naar de trieste woonblokken uit de ex-DDR. Links: "Obst und Gemüse", rechts: "Döner Express", wat natuurlijk wel naar de immigratie en dus het Westen verwijst. Onmiddellijk na zijn aankomst krijgt Siegfried een toverdrank te drinken van Gutrune. Gutrune krijgt van Hagen een

massa voor die "Hunger" hebbe. Hagen sluit zichzelf graag op in voodoo-kapel. Heersen over mensen is in feite niets anders dan hen beheksen, zo luidt de boodschap. Hij houdt de Gibichungen klein met zijn brutaliteit.

In het derde bedrijf zie je een mooie Mer-



Götterdämmerung © Enrico Nawrath

mooi verlovingsgeschenk: een klein eenmansautootje, een van de eerste BMW-modellen die na Wereldoorlog II op markt kwamen.

Tijdens de ontmoeting tussen Brünnhilde en Waltraute zie je op het decor een close-up van Wotan geprojecteerd.

Het plateau is in drie gedeeld. Een van de delen heeft een heel felle lichtreclame: "Buna. Laste und Plaste", een bekend bedrijf uit de de DDR-tijd. Voortdurende vermenging van Oost en West dus.

In het Gibichungen-bedrijf valt vooral de sterke personenregie op in de driehoek Siegfried-Gutrune-Brünnhilde. Aantreking en afstoting worden mooi in beeld gebracht. De Gibichungen stelt een grote

cedes met drie Rijndochters. Zij hebben zopas iemand omvergereden. Slachtoffer is de kerel die ook in de vorige opera's een stomme rol speelde. Hij wordt in de voodoo-kapel voor dood achtergelaten. Siegfried wordt niet gedood met een speer, maar neergeknuppeld door Alberich. Tijdens de dodenmars verschijnt een video met Hagen die door een bos wandelt. Dit is het enige natuurbbeeld uit de hele Ring.

In de trappenhal boven de voodoo-kapel staat een oude kinderwagen. Wil Brünnhilde echt een huis-tuintje-relatie met Siegfried? Maar de kinderwagen komt de trappen afgerold en bevat aardappelen. Hilarisch natuurlijk, een van de vele grappen die Castorf inbouwt, maar tege-

lijktijd een verwijzing naar de beroemde trappenscène uit de *Pantserkruiser Potemkin*. Intussen is het doek weggehaald van het decor en zien we de “tempel” van Wall Street.

Muzikaal behoort het einde van *Götterdämmerung* tot het mooiste wat Wagner heeft geschreven. De instrumentale muziek bevat heel wat Leitmotive, dat maakt interpretatie niet gemakkelijk. Bedoelde Wagner een positief of een negatief einde?

In de interpretatie van Castorf aarzelt Brünnhilde wat ze met de ring zou doen. Zij staat op het punt hem in het vuur te werpen, maar geeft hem uiteindelijk terug aan de Rijndochters. We eindigen met een mooi videobeeld: de dode Hagen wordt op een bootje gezet en de Rijn ingedreven.

> Eindoordeel

Muzikaal behoort de Ring van 2013 tot het betere Bayreuth-werk. Kirill Petrenko, de bescheiden dirigent, speelt hier een

belangrijke rol in. Maar ook de zangers waren op peil.

Naar regie toe: Castorf zei het zelf, het is geen ring van de eeuw geworden, wel die van 2013. Hij klaagde over de tijdsdruk en over de bemoeizucht van de Wagnerdames. Deze Ring neemt geen politieke standpunten in pro communisme of kapitalisme, maar ik zou het een reflectie noemen, een terugblik op de 20e eeuw met zijn ideologieën. In ieder geval blijft het DDR-verleden Castorf, zoals veel Duitsers, nog achtervolgen. Castorf probeert graag. Hij kwam ondanks het boegeroep het publiek groeten na Ring I en maakte daarbij uitdagende gebaren naar het publiek.

Nog een minder aangenaam bericht. Na het tweede bedrijf van *Götterdämmerung* bleek dat een 71-jarige man niet meer rechtstond van zijn zitplaats. Hij was overleden.

Willem Van der Heyden in Bayreuth | Bruno Vanneste

Reeds voor het vierde seizoen op rij stond de ‘laboratorium’-*Lohengrin* van Hans Neuenfels geprogrammeerd op de Bayreuther Festspiele. Twee afgevaardigden van de WagnerVrienden konden dankzij Willem Van der Heyden (die 2 tickets ter beschikking stelde) de voorstelling van 11 augustus bijwonen. Onze ambassadeur Willem is er reeds voor de vierde keer ook zelf bij als 2^e Edler, en kreeg in augustus ook de bevestiging van Eva Wagner dat hij er ook in 2014 en 2015 nog bij zal zijn (naar verluidt geen evidentie, zo zouden er voor volgend seizoen een aantal solis-

ten bedankt zijn voor bewezen diensten...). De *Tannhäuser* van Baumgarten mag immers volgend seizoen nog eens het Festival openen, maar verdwijnt dan - een jaar eerder dan voorzien - van de agenda, waardoor *Lohengrin* een jaar langer geprogrammeerd wordt.

Even had men gevreesd voor de gezondheid van de dirigent, Andris Nelsons, die tijdens de repetitieperiode tegen een deur aanliep in zijn Bayreuths verblijf en een paar dagen ter observatie het ziekenhuis in moest met een hersenschudding. Doch gelukkig was hij tijdig gerecupereerd...



De vier edelmannen |
© Enrico Nawrath

De productie zelf is nog niets van zijn kracht en schoonheid verloren (voor een recensie door Francis Van Rossum, zie *WagnerNieuws 7*). Het blijft soms wat raar aandoen om die dansende ratten te zien verschijnen, maar als je je eenmaal laat meeslepen in de fantastische wereld die Neuenfels creëerde, worden ze zelfs on-

ontbeerlijk. Klaus Florian Vogt schittert als blonde God Lohengrin, en krijgt dan ook minutenlang welgemeend applaus.

Binnenkort: Bayreuth backstage!

In de volgende edities van het WagnerNieuws starten we de reeks "Bayreuth Backstage". In deze reeks zult u de interviews kunnen lezen die Bruno Vanneste afnam in Bayreuth met Camilla Nylund (Elisabeth, *Tannhäuser*) en Mirella Hagen (Woglinde, Waldvogel, *Der Ring des Nibelungen*).

Hierbij alvast enkele "voorproevertjes"...

Mirella Hagen: "Castorf wou elke repetitie zelf bijwonen en hij wou bovendien dat er van in den beginne telkens gerepeteerd werd met kostuums en grime, wat het natuurlijk heel tijdrovend maakte. Kijk maar eens naar het Waldvogel-kostuum..."

Camilla Nylund: "Toen ik 9 jaar was kende ik alle Abba-songs uit mijn hoofd en wou ik popzangeres worden, net zoals mijn kinderen nu."



Lance Ryan (Siegfried) en Mirella Hagen (Waldvogel) in *Siegfried* | © Enrico Nawrath

Richard Wagner dirigeert Bayreuth | Stefan Burke

Ter gelegenheid van het jubileumjaar werden in het park rondom het Festspielhaus en in de binnenstad van Bayreuth 500 kleurrijke “mini-Wagners” van de bekende Duitse kunstenaar Ottmar Hörl neergepoot. Deze werden afgelopen zomer natuurlijk veelvuldig gefotografeerd door festivalbezoekers en andere toeristen. U kunt deze beeldjes ook aanschaffen via de website www.maisenbacher-art.com; de prijzen variëren van €300 tot €700. Hieronder kunt u enkele sfeerbeelden vinden (eigen foto's + © Simeon Johnke). Meer info over de artiest via www.ottmarhoerl.de.





WagnerVrienden VZW

Elisabethlaan 278
8400 OOSTENDE

info@wagnervrienden.be

www.wagnervrienden.be

[www.facebook.com/
wagnervrienden](http://www.facebook.com/wagnervrienden)

Ondernemingsnummer:
0846.548.989

Rekeningnummer:
BE28 3631 0687 2620
BIC BBRUBEBB

Verantwoordelijke uitgever :
WagnerVrienden vzw

De verantwoordelijke uitgever en de Raad van Bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de in dit *WagnerNieuws* opgenomen teksten. Elke auteur is individueel verantwoordelijk voor het door hem of haar ondertekende artikel.

Colofon

Hebben meegewerkt aan deze editie:

- Stefan Burke
- Bernard Huyvaert
- Bruno Vanneste
- Francis Van Rossum

Raad van Bestuur WagnerVrienden vzw:

- Voorzitter: Bernard Huyvaert
- Ondervoorzitter: Bruno Vanneste
- Penningmeester: Francis Van Rossum
- Secretaris: Stefan Burke
- Bestuurslid: Jan Verlinden

Stichtend Ambassadeur: Maestro Paolo Carignani

Ambassadeurs: Susan Maclean, Willem Van der Heyden, Werner Van Mechelen, Andrew Wise

Lidmaatschap:

- Individueel lidmaatschap: € 40
- Duo-lidmaatschap: € 50
- Jongeren (<31): € 20

Partners van WagnerVrienden vzw: Amarant vzw, de Vrienden van de Vlaamse Opera, Wagnergenuotschap Nederland.

Heb je opmerkingen over of suggesties voor ons magazine? Stuur dan gerust een e-mail naar info@wagnervrienden.be .